

Ольга Бойко

Становлення та розвиток Ризинської Зош I–III ступенів Звенигородського району черкаської області

Актуальність теми дослідження: Становлення та вдосконалення сучасної освіти неможливе без вивчення досвіду минулого, зокрема, зародження та поступового розвитку освітнього процесу в Україні. У контексті регіонального підходу в історико – педагогічних дослідженнях особливо важливим є звернення до освітньо – наукової спадщини Черкащини – батьківщини генія Тараса Шевченка та ще багатьох видатних українців.

Сьогодні значно актуалізується інтерес до знання історії рідного краю. Але інтерес учнів, студентів стосовно освіти свого населеного пункту не можуть бути повністю задоволені лише з тієї причини, що саме їхній населений пункт не є достатньо дослідженим. Не всі школи, особливо сільської місцевості, знають свою історію: коли саме з'явилася школа? За яких умов? Саме цей факт наштовхнув до написання статті на тему: «Становлення та розвиток Ризинської ЗОШ I–III ступенів Звенигородського району Черкаської області». Адже школа, сім'я, суспільство виховують свідомих громадян, майбутніх митців і тому необхідно знати історію своєї держави, рідного краю, історію рідної школи.

Мета дослідження: розглянути питання розвитку та становлення освіти на Черкащині в конкретному населеному пункті, а саме – с. Ризине Звенигородського району.

Окремі аспекти становлення освіти на Черкащині висвітлено у дослідженнях: «Краєзнавець Черкащини» (1991) [4]; хрестоматії «Наш рідний край» (1993) [5]; монографії «Розвиток педагогічної думки та освіти на Черкащині» (2003) [7]. Перші свідчення про школу в селі Ризине знаходимо в «Памятної книжкє народних училищ и других учебных заведений Киевской Дирекції» за 1914–1915 навч. р. [6] Окремі відомості про діяльність школи представлені у громадсько – політичній газеті «Черкаський край» [1] та суспільно – інформаційному тижневику «Шевченків край» [2, 8].

На Черкащині ще в XVI ст. інтересам освіти служили так звані мандрівні дяки, які заробляли на прожиття не лише вчителюванням, а й переписуванням книг, залучаючи до цієї справи своїх учнів. У розвитку освіти і культури

українського народу в XVI–XVII ст. відіграли братства та школи при них. Навчання в них починалося з «граматики» – букваря, а потім читали часослов і Псалтир. Хтось згодом заступав свого вчителя, деякі залишалися протягом років «шкільними молодиками», інші ставали священиками, займали писарські посади [4, 43–44].

Село Ризине (перша назва Різана Криниця) центр Ризинської сільської ради, розташовано на північному заході м. Звенигородка по автомобільній трасі Черкаси – Звенигородка – Буки – Умань. До сільської ради входить хутір Софіївка, всього дворів по сільській раді 550 з населенням 1093 осіб. В селі діє середня школа – 150 учнів та 20 учителів, дитячий садок – 30 дітей, будинок культури на 450 місць, сільська та шкільна бібліотеки з фондом 20 тисяч книг, фельдшерсько-акушерський пункт, пошта, сільський історико-краєзнавчий музей «Різана Криниця», гордість села та району духовий оркестр.

Історія села зафіксована в історичних довідках з першої половини XVII століття. Перші записки в документах цього періоду зустрічаються польською і навіть латинською мовами. Проте, археологічні розкопки свідчать, що в межах Ризиного мешкали люди за багато віків і навіть тисячоліть до згаданого рубежу.

Археологічні, етнографічні та фольклорні джерела свідчать, що вже в IV–III тисячоліттях до нашої ери на землях Ризиного мешкали люди, що займалися землеробством, мисливством, скотарством, ремеслом. Про це свідчать пам'ятки минулого: виявлено поселення Трипільської культури, кургани скіфських часів, поселення і поховання Черняхівської культури. Знайдено посуд, зернотерки, керамічні вкладиші, долота, жіночі статуетки, грузила, кам'яні сокири, амулет, бронзовий кельт і браслет, наконечники стріл, спис, римські і грецькі монети – ось неповний перелік свідчень проживання трипільців і черняхівців на території села.

У книзі «Киевские епархиальные ведомости» за 1894 рік подано списки православних церков, які у 1768 році перейшли з уній до православних. Тут зазначається і церква с. Різана Криниця [3, 34]. Отже, село на цей час було значним (близько 150 дворів з населенням до 650 осіб). На 1900 рік в с. Ризине було 383 двори, 1979 жителів.

Довгий час у селі Ризине не було ніякої школи і панувала повна неписьменність. Про це свідчить архівний документ середини XVIII століття – позов на недостойну поведінку сільського попа Березівського, написаний панським економом, який підписало 15 осіб і всі хрестиком або відбитком пальця.

Під час перебування с. Ризино в складі володінь графа Потоцького, у селі значну частину населення складали поляки, серед них і шляхта. Населення силою наверталось до ополячення і окатоличення.

В селі було приватне навчання польських дітей. А коли ризинчанин Швець Іван дістав для свого сина у 1771 році часослов, то польський стражник книжку забрав, ще й побив власника. Шляхта навіть не могла дивитися, коли простий український селянин книжку під пахвою тримає і намагається її читати.

На деякий час стан в селі змінився, коли в 1768 році через село проходили гайдамаки на чолі з Максимом Залізняком. Ризинчани з радістю зустрічали їх, під керівництвом Стецька Нечипоренка, стратили 27 осіб – найбільш ненависних їм шляхтичів, а решту вихрестили в православні.

Церковнопарафіяльна школа з'явилася після відміни кріпосного права. У с. Ризино був призначений один учитель на кілька груп. Мало хто міг отримати хоч початкову грамоту і то із сільських багатіїв. Церква, якій належало 96 десятин землі повністю здійснювала контроль над навчанням, виносячи на перше місце закон Божий.

Чотирикласна школа була побудована земством лише у 1913 році, де на 100–120 учнів було 3–4 учителі. Підтвердження цьому знаходимо в «Памятної книжке народных училищ и других учебных заведений Киевской Дирекции» за 1914 рік [6]. Там вказується, що «Ризинська, земська, чотирьохкомплектна школа, в с. Ризине, Багвянської волості, відкрита 15 жовтня 1913 року, поселена у власний будинок. На утримання відпускалось 3352 рублі, з яких державних грошей 1680 рублів і земських 1672 рублі. Учнів 122 хлопчики і 41 дівчинка. Їм надавалася 1 десятина 722 квадрати землі, на якій були розведені городи. Завідуючому учителю Матківському Андрію Феодоровичу, який закінчив вчительську семінарію 1907 року, оплачує 580 рублів і за викладання співів 60 рублів і квартира. Законовчителю – священику Карашевичу Іосифу Стифановичу, який закінчив духовну семінарію, виплачує 240 рублів. Учителю Завадинській Єлені Григорівні, яка закінчила духовне училище, виплачує 420 рублів і за викладання рукоділля 80 рублів, квартиру. Учителю Чулаєвській Лідії Степанівні, яка закінчила духовне училище, виплачує 420 рублів і квартиру» [6, 197].

Величезні зміни відбулися в галузі освіти в селі після Жовтневої соціалістичної революції.

Ризинчани теплими словами згадують першого директора школи Матківського Андрія Федоровича, учителів Маленка, Клочківського, Гончара.

З 1927 року школа стала семирічною. Директор школи – О.В. Александрович. Слід відзначити передових учителів цього періоду, «Відмінників Народної Освіти» І.С. Смолянченка, Н.С. Осташевського, який пізніше працював директором Буцької середньої школи Маньківського району, батька героя Радянського Союзу В.С. Гришка С.С. Гришко.

За період свого існування в школі працювали педагоги керівники, такі як: А.Ф. Матківський, І.С. Смолянченко, П.С. Осташевський, Ю. Танцюра, В.Т. Олійніченко, М.Г. Бойко, які організовували педагогічну роботу в школі та підвищення педагогічної кваліфікації, в результаті чого педагогічні кадри своєю роботою та успіхами були відомі по всіх регіонах України.

Школа села функціонувала навіть під час голодомору, про що свідчить фото, зроблене в грудні 1933 року.

З 1940 року школа в с. Ризине набула статусу середньої. У 1970-х роках в школі навчалося близько 400–500 учнів. Їх навчало 32 учителі. За роки радянської влади зі стін школи вийшло понад 2000 учнів, багато з них стали відомими діячами. Серед них: П.А. Власюк – академік, президент академії УРСР; В.В. Шевчук – кандидат медичних наук; А.А. Гончаренко – заслужений учитель України, удостоєний Макаренківської премії, А.С. Музиченко –

доктор економічних наук, професор, який також певний час працював вчителем в с. Ризине; П.М. Линник – доктор хімічних наук, В.М. Галайко – військовий журналіст, письменник та полковник, який нині є працівником міністерства оборони Росії.

Гордістю школи і села є Герой Радянського Союзу В.С. Гришко, який був комсомольцем, учнем школи, сином учителя. Пізніше навчався в Університеті імені Т.Г. Шевченка міста Києва на факультеті романо-германської філології, де був одним із кращих студентів факультету. З III курсу був призваний на фронт, де виявив мужність і відвагу та отримав звання Героя Радянського Союзу. Ім'я Гришка Валентина Сергійовича носить аудиторія Університету та одна з шкіл міста Києва, також його ім'я з 1963 року носить колгосп села.

Школа гордиться захисниками Батьківщини, полковниками: М.С. Хрипливим, С.А. Корнієнком, С.А. Комарницьким, В.А. Корнієнком, капітаном I рангу А.Ф. Черноусом. Усього на фронтах брали участь колишніх учнів школи 415 осіб, з них 39 офіцерів.

У 1961 році колгосп імені Гришка добудував 8 класних кімнат, побудована майстерня, обладнано класи. Для навчально – дослідної роботи і проведення практики колгосп виділив достатню кількість земель. Учителі переймають передовий досвід і впроваджують нові методи навчання і виховання, досягаючи того, щоб ці дві складові проходили як єдиний процес. Після закінчення середньої школи значна частина учнів залишається в рідному селі.

На 1967 рік у селі повністю ліквідовано неписьменність. Близько ¼ населення мають середню і вищу освіту. Значно зріс культурний рівень населення. У 1967 р. було завершено будівництво двоповерхового Будинку культури з широким кіноекраном.

Військово - патріотичне виховання учнів постійно посідало важливе місце, про що свідчить стаття з газети «Шевченків край» за 1974 рік, де зазначено: «Військово – патріотичному вихованню важливу увагу приділяє лекторська група Ризинської середньої школи. Запам'яталися жителям села і учням школи тематичні вечори «Цвіте моя Звенигородщина», що їх підготував член товариства «Знання» М.Г. Бойко, «Тих днів не замовкне слава» (Н.І. Сіліч), «Ми на посту на передньому краї» (Л.З. Ярова), «Славне тридцятиріччя». На ці вечори запрошувалися учасники Великої Вітчизняної війни О.Г. Клочко, М.Ф. Черноус та інші ветерани. У дні підготовки до 30-

річчя визволення України від фашистських загарбників у Ризині було проведено тиждень пам'яті героїв [2].

16 січня 1995 року було урочисто відкрито нову школу. Цю знаменну подію описано в статтях газети Шевченків та Черкаський край. «Цього дня чекали довго, бо школа для жителів Ризині – то не тільки просторі класи та малинові переливи дзвінка. Школа для них була і залишається святинєю, живильним джерелом духовності і високої моралі, як для всієї сільської громади в цілому, так і для голови місцевого КСП імені Гришка М.М. Бойка, батько якого, Мефодій Григорович, (учень відомого педагога Ю. Храбана), випускник Уманського учительського інституту, який дав путівку в життя не одному поколінню ризинців. Серед випускників школи, що розміщувалася в старому приміщенні, зведеному за кошти земства ще в 1913 року, – академіки і доктори наук, Герої Радянського Союзу, люди імена яких знані в усій Україні і за її межами. Їх портрети, розповіді про них любовно зберігаються в сільському музеї, неподалік якого і вирішили збудувати нову школу, що має продовжити і примножити традиції й добрі справи тієї старої, земської» [1, 3].

На сучасному етапі Ризинська ЗОШ I–III ступенів багато уваги приділяє профорієнтації учнів. У 2006 році школа перейшла на технологічний напрям (лісівництво). У цьому 2008 році в школі відбувся обласний семінар методистів районних методкабінетів відділів освіти.

У роботі семінару брали участь заступник голови райдержадміністрації В. Довбуш, методист ОПОПП Ю. Леснікова, начальник відділу освіти райдержадміністрації Н. Горошко, директор ДП «Звенигородське лісове господарство» О. Лісовий, головний лісничий І. Геращенко, виконуючий обов'язки завкафедрою садово-паркового господарства і лісомеліорації Уманського аграрного університету О. Заморський, методисти районних методкабінетів відділів освіти районів та міст області.

Учасники семінару ознайомилися з навчально-матеріальною базою профілю в школі, яку представила директор школи О. Федорчук та вчитель профільного навчання В. Бойко. У Пехівському лісництві спеціально обладнаний кабінет для учнів 10–11 класів, на території лісництва за учнями закріплено 96 гектарів лісу, окремі виробничі ділянки. Помічник лісничого М. Бойко, призначений дирекцією лісгоспу для керівництва та організації навчального процесу з лісівничого фаху, ознайомив присутніх з виробничими ділянками, де працюють учні, – в теплицях, шкільці, лісорозсаднику [8, 4].

7 травня 2005 року загальноосвітній школі с. Ризині Черкаської області Міністром оборони України А.С. Гриценком вручено грамоту та комплект

книжок для шкільної бібліотеки, за активну військово-патріотичну роботу. Нині в школі навчається 150 учнів, їх навчають 20 учителів, 13 з яких закінчили Уманський педагогічний університет імені Павла Тичини. Даний заклад завжди був базовим з підготовки педагогічних кадрів для Ризинської загальноосвітньої школи I–III ступенів.

Висновки:

Отже, проведене нами дослідження, розкриває історію виникнення школи, в с. Ризине її подальше становлення та розвиток до сучасного етапу.

Надалі автором планується проведення ґрунтовного дослідження з даної теми, з'ясування фактів про подальшу долю випускників школи, зокрема тих, хто обрав собі педагогічну професію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білецький Ф.Ф. В новому році до нової школи / Ф.Ф. Білецький // Черкаський край. Громадсько – політична газета. – 1995. – № 11 – 28 січня – (17845). – С. 3.
  2. Груша М. Вцентрі уваги – патріотичне виховання / М. Груша // Шевченків край. Громадсько-політична газета Звенигородщини. – 1974. – № 48.
  3. Киевские епархиальные ведомости. – 1894. – 380 с.
  4. Краєзнавець Черкащини: матеріали учасників обласної краєзнавчої науково – практичної конференції, науковців та аматорів краєзнавчої справи / обласна організація всеукраїнської спілки краєзнавців. – Черкаси: Редакційно – видавничий відділ облпреси, 1991. – 87 с.
  5. Наш рідний край: Хрестоматія з історії Черкащини / Упоряд. А.І. Кузмінський, Г.В. Суховершко, В.Я. Чудновський. – К.: Молодь, 1993. – 368 с.: іл.
  6. Памятная книжка народных училищ и других учебных заведений / Киевской Дирекции. – Умань: топографія «Енергія», 1914–1915. – 455 с.
  7. Розвиток педагогічної думки і освіти на Черкащині: Монографія / Л.М. Андрощук, Л.Д. Березовська, О.А. Біда та інші; за заг. ред. Н.С. Побірченко. – К.: Наук. світ, 2003. – 174 с.
- Ткаченко М. У світі професій / М. Ткаченко // Шевченків край. Суспільно – інформаційний тижневик. – 2008. – № 65–66 (10875–10876) 5 вересня.